

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' april 2007, 27e jaargang nr. 1

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' april 2007, 27e jaargang nr 1

Copyright Stichting Grueles.

Secretariaat: Rijksweg 92, 6247 AK Gronsveld. tel. 043 - 4082880. Internet: www.grueles.nl

Abonnementen-administratie: Rijksweg 86 A, 6247 AK Gronsveld. tel. 043 - 4081662

U kunt zich abonneren op ons tijdschrift door € 12 over te maken op Rabobank Gronsveld, rek.nr. 11.75.15.000 of Postbank 25 35 375 t.n.v. Stichting Grueles. Losse nummers € 4,-.

Bij de voor- en titelpagina

Oonder aon de Sjêchelder gröb.

Omslag: de bos oét.

Titelpagina: de bos ién.

Voorwoord

Alaaf... o pardon, het is voorbij. 'Einmaal prins te zië', zo luidt de titel van een nummer van Frans Croonenberg. Het klonk de afgelopen vastelaovend regelmatig uit de luidsprekers in de cafés. Tijdens al dat hossen, springen, zingen, decoreren, zwaaien, snoep uitgooien, kaarten en bloemen ontvangen en al die andere prinselijke activiteiten heb je weinig tijd om de inhoud van dat liedje tot je door te laten dringen. Je wordt behoorlijk geleefd. Maar nu, nu de rust weer enigszins is weergekeerd in de Sjnydersjtèg, mag ik toch wel terugkijken op een fantastische periode. Maar ik moet ter zake komen, want het is wel leuk en aardig wat ik u hier allemaal vertel, de essentie is dit: ik heb een opvolger nodig. En wat is nu een beter medium om een heleboel Gronsveldenaren te bereiken dan de Grueles? Juist, de Grueles!

Dus, heeft u op 5 januari 2008 (zitting) en 2, 3 en 4 februari van dat jaar nog niets in uw agenda staan, verblijft u rond die tijd binnen de dorpsgrenzen (dus niet op een zwarte piste) en heeft u er geen bezwaar tegen om met een paar fazantenveren op uw hoofd rond te lopen, neemt u dan contact met mij op of surf naar

www.jaikworddenieuweprinsvangronsveld.nl

In de vorige Grueles verzocht de redactie u om een foto van de pomp bij de Juliana-eik in Rijckholt te sturen. Aan dat verzoek is gehoor gegeven, waarvoor dank. Het tweede verzoek (het massaal weggeven van geschenkabonnementen) verdient eventueel nog wel uw aandacht. U kent vast en zeker nog wel iemand die zo'n prachtabonnement verdient.

Enfin, ik mag het niet meer te lang maken, want ik krijg ruzie met de hoofdredacteur. Laat u wederom verrassen door de inhoud van dit exemplaar van Grueles en zorg dat u niet te vaak verliest bij het 'tôtse van 'n ejke': stevig vasthouden met de spitse kant boven en altijd de ander eerst laten tikken.

Zaolege Paose.

Maarten Heijnen

Addie

Ach ma, de wëg dè ich hié heb te goën
ês nog te sjlêch vuur dao op sjtel te sjtoën.
Oongeliék, neet verdejld en beziejd mêt lèid,
'nne Kruúswëg, dè noets de goje kaant op gèit.

Vên nuurges rös, been aofgemat.
Dit gebroëke mèitske hèt te vëul zörg gehad,
de tiëngesjlèg wörde te vëul vuur mié gesjtél,
sjnaoje bliëve op mié gereempeld vél.
M'n veuj zién doer, zién gaans kepot,
de rêk ês droét, ich veul mich rot.

Zeen 't neet mie, kên 't neet aon,
't ês oét, en good dat ich noé gaon,
te zjoer wie ich hié noé wör bepreuf,
verlang nao d'n däog dat 't duerp m'n zérk begreuf.
Wêl 't mich zjwäok sjöpsel vergëve,
es ich weg vlöch, weg van dit bedoërve lëve.

Gaon op zeuk nao de zon, wêl driëve op de weend,
zal weer gelökkig zién, wie oets es keend.
Daans bly mêt de wouлке, hoeg ién de loch,
zjwêf, vrié wie de vuügel, brèid doer de boch.
Zeuk hiémelse meziék vuur bevryd op weg te drûime,
en mién érdsen èilend iénens 'ns op te rûime.

Wil Reintjens

Tekening: Piet Orbons

De geschiedenis van het Kerkelijk zangkoor van Gronsveld.

Het op schrift stellen van de geschiedenis van het kerkkoor van Gronsveld is geen eenvoudige opgave. Er zijn weinig geschreven bronnen voorhanden. Slechts van de laatste 35 jaar is een goed bijgehouden archief aanwezig. Voor die tijd werd door de secretaris niets genoteerd en de pastoors vonden het, op enkele uitzonderingen na, niet nodig de activiteiten van het zangkoor in de parochiearchieven te vermelden. En omdat het koor tot 1970 zijn activiteiten beperkte tot het opluisteren van de erediensten en het niet naar buiten trad door het geven van bijvoorbeeld concerten, vinden we in de geraadpleegde kranten (1869-1908) ook geen tekenen van zijn bestaan.

In de uit de 19^e en 20^e eeuw daterende 'proclamanda' (verzameling van mededelingen gedaan vanaf de kansel) vinden we nauwelijks verwijzingen naar het bestaan van een koor. Naspeuringen in de kasboeken van het kerkbestuur leveren iets meer op. Voor wat de 18^e eeuw betreft kunnen we een beroep doen op enige stukken uit het archief van de grafelijke familie Toerring-Jettenbach, de laatste familie die over Gronsveld het bewind voerde.

Zoals gezegd leverden de 'proclamanda' nauwelijks informatie op over de geschiedenis van het koor. Wel stuitten we op andere boeiende gegevens, die, hoewel ze niet passen binnen het bestek van dit artikel, te interessant zijn om ze aan de vergetelheid prijs te geven. Ze zijn in cursief afgedrukt.

De 18^e eeuw

Op 17 februari 1754 overleed te München op 32-jarige leeftijd de gravin van Gronsveld, Maria Josepha Francisca Johanna van Toerring-Jettenbach. De Beier, Josef Anton Prümmer, de secretaris van de graaf, had enige maanden eerder zijn standplaats Gronsveld betrokken. Hij

kreeg vanuit München de opdracht de uitvaartdienst (zonder begrafenis) te regelen. De graaf drukte hem op het hart dat alles moest gebeuren op de manier waarop vroeger uitvaartdiensten voor leden van het grafelijk huis geschieden. Prümmer zag zich voor een bijna onmogelijke opgave geplaatst. Hij was buitenlander, was de taal niet machtig en beschikte niet over archiefstukken die uitsluitel konden geven over de wijze waarop een dergelijke plechtigheid georganiseerd diende te worden. Hij ging voortvarend aan de slag, informeerde bij deze en gene, tot ver buiten de grenzen van het graafschap, en hij presenteerde na een maand een uitvaartplechtigheid waarover in de streek zeker gesproken zal zijn. Wilde het echter een dienst zijn die recht deed aan de status van de overledene dan dienden de gezangen goed verzorgd te worden. Maar de parochie Gronsveld had geen zangkoor. Uit een verslag van 1778, opgesteld door Prümmer's opvolger Wolfgang Zollner weten we dat tijdens de jaarlijkse processie het kerkkoor bestond uit de kapelaan en de koster. Daarom diende Prümmer een beroep te doen op zangers van buiten de parochie. De 'chormusicanten' van het Onze-Lieve-Vrouwekapittel van Maastricht verklaarden zich bereid alle diensten op de morgen van de uitvaartdienst met Gregoriaanse gezangen op te luisteren. Nederlandse volkszang bestond niet omdat de inwoners van het graafschap Gronsveld slechts vloeiend dialect spraken. Sommigen spraken misschien een paar woorden Frans maar het Nederlands waren ze zeker niet machtig net zo min als het overgrote deel van de bevolking van wat we nu het Koninkrijk der Nederlanden noemen.

Met de graaf was afgesproken dat aan het einde van de plechtigheid het koor de sequentia 'Libera me Domine' zou zingen alsof het een uitvaart met een werkelijk aanwezig stoffelijk overschot betrof.

De 'choristen', (Prümmer noemt ze 'chormusicanten') ontvingen jaarlijks een honorarium van het kapittel van de Onze-Lieve-Vrouwebasiliek te Maastricht. Dat was geen vetpot en daarom kwam de aanvraag van Prümmer als een geschenk uit de hemel. Ze verlangden voor hun diensten de som van 20 patacons. Dat was een grote som geld als men in aanmerking neemt dat een patacon de waarde had van 64 stuivers en dat het dagloon van een arbeider 5 stuivers bedroeg. Het bedrag van 20 patacons lag aanzienlijk hoger dan het bedrag dat andere groepen ('bandes') vroegen, maar die verlangden boven hun loon wel vrij eten en drinken. En vooral in dit laatste waren ze erg bedreven want als in 1773 de echtgenoot van de gravin sterft komt Prümmer met de zangers eveneens een honorarium zonder eten of drinken overeen want, merkt hij enigszins cynisch op, 'ich kenne es wie die Musicanten machen'.

Koor tijdens processie in Rijckholt.

Dan zwijgen de bronnen gedurende meer dan 100 jaar. Heeft Gronsveld in die tijd een kerkkoor gehad? Met vrij grote zekerheid kunnen we zeggen dat dit niet zo was. De kerkelijke diensten zullen muzikaal opgeluisterd zijn door een organist die ook de zang verzorgde. Het kasboek vermeldt in 1874: Betaald aan organist/zanger fl. 88,55. De persoon in kwestie was Eugène van den Boorn, woonachtig in het huis thans Rijksweg 4.

In 1879 vermeldt pastoor Meuffels: 'Uitgaven aan voorzanger/organist fl. 90,79 per jaar.' Koorzangers worden in het kasboek niet genoemd, wel de orgeltrapper (elektrische aandrijving van het orgel kwam pas rond 1930), en de klokkenluider. Ook kreeg de harmonie voor het muzikaal begeleiden van de processie elk jaar fl. 30,-

Ik weet nog dat rond 1950 koster/organist Jozef Theelen zichzelf begeleidde, en vanachter het orgel, luidkeels Gods lof zong.

1886: oprichting van het koor.

In 1886 veranderde de situatie. Was er in 1885 nog sprake van een betaling aan een organist/zanger, een jaar erna werd er niet meer gerept over een zanger of voorzanger en wordt alleen de functie van organist in de

boeken vermeld. Mogen we hieruit concluderen dat in Gronsveld vanaf 1885 een kerkkoor bestaan heeft? Waarschijnlijk wel. Immers uit een aantekening uit 1891 blijkt dat men de zaken bij het nieuwe koor voortvarend aanpakte: "Betaald aan Heijndall voor zanglessen: fl. 82,-."

1900

In 1900 nam koster /organist Nikkela Janssen het zangonderwijs van Heijndall over. Hij gaf zanglessen voor de sterk gereduceerde prijs van fl. 15,- en schafte zelfs speciale bladmuziek aan voor de opluistering van de Nachtmis. In 1914 ontving hij voor zijn bemoeienis fl. 18,28. In 1910 ontvingen de zangers uit de kerkenkas jaarlijks fl. 30,-. In 1921 was dat bedrag opgelopen tot fl. 50,-. Fréns Hessels, die in 1916 al lid was van het koor en die in 1966 werd geïnterviewd over de geschiedenis van 'de zaank', wist na ruim 50 jaar nog gedetailleerd te vertellen wat er met dat geld gebeurde. Op St.-Maarten (en niet zoals nu op St.-Cecilia) werd een zogenaamde 'knynsperty' aangericht, een 'maol' zoals Fréns het noemde. Dit feestmaal moet wel grote indruk gemaakt hebben want zelfs na zo lange tijd wist Fréns zich het menu nog te herinneren: aardappelen, appelmoes, konijn en bier, veel bier. Soms verscheen er zelfs champagne op tafel. Met Nieuwjaar werden door de koorleden bezoeken afgelegd bij de pastoor, de kapelaan en bij vrienden in het dorp, vaak tot in de kleine uurtjes.

Uit een mededeling in 1908 vanaf de kansel gedaan door pastoor Stassen blijkt dat in Gronsveld, evenals in Rijckholt, door de 'jonkheid' van het dorp een Meiboom werd geplant. Het gebruik bestond al in de 19^e eeuw maar ging ter ziele omdat baldadige lieden 's nachts de meiboom omzaagden, zoals mijn grootvader Kasj Waber (*1872) mij vertelde. Kennelijk is het gebruik in 1906 weer ingevoerd maar de plaats waar de meiboom werd geplant kon de waardering van de pastoor niet wegdragen: 'Bij het naderen van den Meimaand zij het ons vergund eene welgemeende bemerking tot de jongelingen te richten. Sedert een tweetal jaren is het oude gebruik of liever misbruik hervat om in deze maand een zoogenaamden Meiboom op het kerkhof te plaatsen. Het kerkhof nu, de rustplaats uwer afgestorvenen, is zeker daarvoor de plaats niet. Wij vertrouwen dan ook dat men daarvoor, zoo noodig, eene andere, meer geschikte, plaats zal kiezen'. (Einde van de Meiboom in Gronsveld.)

2004. Kerkelijk zangkoor.

Foto: Sacha Ruland.

Ongeveer honderd jaar geleden golden in de vastentijd en speciaal op Goede Vrijdag nog strenge, zogenaamde spijswetten. Pastoor Stassen wees zijn parochianen nog eens op het feit dat *'op Goeden Vrijdag voor allen vleesch verboden is. Ook het gebruik van gesmolten vet en gesmolten spek is verboden alsook het gebruik van eieren en melkspijzen, zelfs als deze met andere spijzen of dranken vermengd zijn. Brood of gebak met melk bereid is echter toegestaan'*.

In 1921 komt weer een aantekening betreffende het kerkkoor in de kasboeken voor. Er wordt *'een muziekcursus voor de Gregoriaanse zang'* georganiseerd. De kosten bedroegen fl. 3,50.

Rond die tijd noteert de pastoor, niet geheel bekend met de terminologie van de moderne tijd, bij het tienjarig jubileum van de K.R.O: *'Plechtige Hoogmis bij het 10-jarig bestaan van den Katholieken Radiumomroep.'*

De eerste officiële dirigent was koster/organist Nikkela Janssen. Hij begon zijn werkzaamheden in 1916. De repetities vonden plaats in de harmoniezaal die door Nikkela werd uitgebaat. Ook liep het koor in 1916 voor de eerste keer mee in de processie. Pastoor Oliviers noteert: *'Het koor loopt achter de broedermeesters van het H. Hart met hun vaandels*

en de Weleerw. Paters Dominicanen.' In 1916 werd slechts fl. 2,50 aan het kerkkoor uitgegeven, in 1919 was het vooroorlogse peil, fl. 30,- weer bereikt. Misschien heeft dit te maken met de benarde tijdsomstandigheden. De Eerste Wereldoorlog woedde namelijk al twee jaar in alle hevigheid en hoewel Nederland buiten de oorlog was gebleven was hier een grote schaarste aan zelfs de eerste levensbehoeften en waren vele levensmiddelen gerantsoeneerd.

Drie jaar later was de toestand in Oostenrijk werkelijk desastreus te noemen. In Oostenrijk dat, evenals Duitsland, berooid uit de oorlog was gekomen, heerste hongersnood. Op 28 december 1919 deelde pastoor Oliviers vanaf de preekstoel mee dat *'ook op dezen zondag op verlanging van Z.H. den Paus een bijzondere collecte wordt gehouden voor de in hongersnood verkerende bevolking van Oostenrijk en op de eerste plaats voor de noodlijdende kinderen in dat land'*. Ook waarschuwt pastoor Oliviers voor de verderfelijke invloed van het opkomend socialisme dat dreigde met stakingen het openbare leven te ontwrichten: *'Eindelijk waarschuwt de Bisschop alle Katholieke werklieden, maar vooral diegenen die aan den spoorweg of in de mijnen werken nimmer te luisteren naar de socialisten die bij hen aandringen dat zij hun werk zouden staken al is het dan ook voor niet langer dan 24 uren.'*

Mijn grootvader Kasj Waber, destijds werkzaam bij de Nederlandse Spoorwegen, gaf gevolg aan de oproep van de bisschop. Hij was een van de weinigen, zijn houding werd hem door de stakers niet in dank afgenomen maar hij kreeg wel promotie.

Al in 1909 had pastoor Stassen gewaarschuwd voor de socialistische pers: *'dat niemand onzer parochianen te goeder trouw misschien erin loope, verwittigen wij te zeerste tegen den aankoop of het lezen van het bekende schandblad uit Maastricht nl. Den Voorvechter. Het koopen, lezen of steunen ervan is aan allen van hoogerhand ten strengste verboden.'*

Den Voorvechter was een propagandakrant van de socialisten die in 1905 voor het eerst verschenen was. Een van de redacteurs was de Gronsveldenaar Geel Ubachs die later gemeenteraadslid in Maastricht zou worden.

Een ander herderlijk schrijven van de bisschop uit 1919 verdient eveneens onze aandacht. Dacht u dat een uitbundige viering van de Eerste H.

Communie iets van deze tijd was? *'De pastoors zullen zorgen dat de Eerste Heilige Communie in de kerk met passende plechtigheid gevierd worde, maar tevens zorg dragen dat bij deze gelegenheid al de ijdele opschik en alle meer dan gewone huiselijke feestviering vermeden worden. De gewone zondagsklederen zijn voor de communicanderen voldoende, passend en gewenscht.'*

Het kerkbezoek lag in 1932 aanzienlijk hoger dan tegenwoordig want pastoor Oliviers deelde vanaf de kansel mee: *In het vervolg mogen krachtens bisschoppelijke machtiging des Zondags en op de als Zondag gevierde feestdagen in onze kerk weer drie Heilige Missen gedaan worden om reden dat menigmaal, als maar twee missen zijn, de kerk te klein is om aan allen voldoende plaats te geven en godsvruchtig den H. Dienst te kunnen volgen.* Het probleem van een te kleine kerk bestond al decennialang. Reeds in 1861 speelde het kerkbestuur met de gedachte de kerk te vergroten en honderd jaar later had ook deken Hoogers vergevorderde plannen om de kerk aanzienlijk groter te maken. Gelukkig is dit plan in beide gevallen niet doorgegaan. De eerste keer door geldgebrek, de tweede keer door het sterk teruglopen van het aantal kerkgangers.

In 1933 werd door het kerkbestuur ten bate van de bevordering van de kerkzang flink in de bus geblazen. Er werd voor dit doel fl. 2,50 vrijgemaakt.

In 1936 was de situatie voor het kerkelijk zangkoor zeer zorgelijk. De ervaring leert dat in menige parochie bij een kerkelijk zangkoor meer aan de orde is dan alleen het zingen van Gods lof. Rivaliteit tussen de leden, gevoeligheden op muzikaal gebied, starre opstelling van de clerus, het speelt allemaal mee. Wat er in 1935 aan de hand is geweest weten we niet meer maar het is een feit dat tijdens de Grote Bronkprocessie van dat jaar Sjarel Jaspars en Nikkela Janssen met hun tweeën het Tantum Ergo aan het rustaltaar stonden te zingen.

In 1937 werd pastoor Oliviers opgevolgd door pastoor Creusen die, zoals deken Jochems van Heerlen, destijds kapelaan in Gronsveld, het later uitdrukte, een herder was die schrijlings op zijn kudde zat. De verhouding tussen de pastoor en zijn parochianen was uitermate problematisch. Ook het koor leidde onder zijn bewind een moeizaam bestaan. In zijn ondoordringelijke wijsheid had hij namelijk verordonneerd dat het koor wél de missen mocht zingen maar repeteren was ten strengste verboden.

Op het einde van de jaren dertig deed de economische crisis, waarin ons land verkeerde, zich zwaar gevoelen. Een voorbeeld. Pastoor Creusen

kondigde van de preekstoel af: *Verder zal in de loop dezer week door de jonge boeren een inzameling worden gehouden. Aardappelen, appelen, bonen, erwten, koren en geld kunnen worden afgestaan voor de behoeftige gezinnen dezer parochie.'*

In de oorlogsjaren werd de toelage voor het koor van fl. 50,- per jaar teruggebracht naar fl. 25,-.

In 1946 werd Nikkela Janssen als koster/organist/koordirigent opgevolgd door Jozef Theelen uit Banholt. Tijdens de oorlogsjaren was het koor in de versukkeling geraakt. Toen Jozef Theelen in Gronsveld aantrad bestond het slechts uit vier leden die, zoals reeds vermeld, van pastoor Creusen niet mochten repeteren. Onder het dirigentschap van Jozef kwam het koor weer tot bloei met als apotheose een meerstemmig gezongen Nachtmis en een meerstemmige mis bij gelegenheid van een neomistenfeest. Na diens dood werd Leon Claessens tot dirigent benoemd. Koster Theelen was dus dirigent van het zangkoor (in later jaren samen met Zjêf Janssen), koster, organist en bij de doordeweekse missen ook zanger, samen met Fréns Hessels. Zijn kennis van het Gregoriaans

Repetitie onder leiding van Paul Voncken op het oksaal.

Fréns Hessels en Zjêf Spronck.

was fenomenaal. Ook was hij op afroep beschikbaar om in parochies die geen koor hadden de huwelijksmissen te spelen. Zjêf Spronck, toen een menneke van 11 jaar, zat achterop de Batavusbrommer en nam tijdens de mis de gezangen voor zijn rekening.

Zoals gezegd nam in later jaren Zjêf Janssen samen met de koster de directeursfunctie waar. Zjêf Janssen die na de oorlog de harmonie weer bij elkaar had gebracht, werd ook directeur van de harmonie. Beide functies waren soms moeilijk te verenigen. Tijdens de bronkprocessie moest hij bij elk 'hëlligerhûiske' pendelen tussen het koor en de harmonie. Door deze dubbele functie had zowel het koor als de harmonie bijna zonder dirigent gezeten want tijdens een van zijn oversteken struikelde hij en verslikte hij zich in een pepermunt waardoor er groot gevaar ontstond dat hij zou stikken. Het was aan het snelle ingrijpen van Klëus Starren en zijn vrouw te danken dat hij geen schielijke dood stierf.

In later jaren verzorgde Zjêf de meerstemmige missen terwijl koster Theelen de Gregoriaanse gezangen voor zijn rekening nam. Zjêf streefde naar een gemengd koor maar dat werd door de geestelijkheid ten strengste verboden. Met een list wist hij echter de oekaze te omzeilen. Tijdens een nachtmis smokkelde hij enkele meisjes, waaronder zijn oudste dochter, mee het oksaal op. De nachtmis was een groot succes en zelfs de tot tranens toe geroerde geestelijkheid complimenteerde hem met deze fraaie uitvoering.

In 1945 werd Pierre Jochems, de latere deken van Heerlen, benoemd tot kapelaan in Gronsveld. Met grote voortvarendheid begon hij allerlei activiteiten te ontplooiën. Zijn aandacht ging vooral uit naar de jeugd: voetbalclub, verkennerij en, last but not least, een zangkoor voor jongens in de leeftijd van 7 tot 12 jaar. Uit eigen ervaring weet ik dat hij het koor, samen met koster Theelen, met straffe hand leidde. Hij wist het koor tot grote hoogte te brengen, het repertoire telde een groot aantal Gregoriaanse gezangen en we zongen het Latijn alsof het ons met de paplepel was ingegoten. Ook het jaarlijks opluisteren van de Sacramentsprocessie bij de zusters in Rijckholt maakte op ons jongens altijd een grote indruk. Zoals gezegd, de kapelaan spaarde de roede niet. Onverlaten die het waagden met geginnegap de repetities te verstoren werden de trap van het oksaal afgemept en konden pas na uitvoerige spijtbetuigingen in de schoot der vereniging terugkeren. Van de andere kant was hem niets te veel als het aankwam op het organiseren van het jaarlijkse uitstapje. Zo herinner ik me nog als de dag van gisteren dat we, te voet, in 1948 een uitstapje maakten naar Visé, naar Île Robinson. Bij Voeren staken we de grens over. Omdat de kapelaan de Belgische gendarmes als baarljikke duivels had afgeschilderd stelde hij voor het vijandelijke gebied op listige wijze binnen te dringen. In tijgersluipgang werd het weiland overgestoken, de kapelaan in toog voorop. Toen we in Visé aankwamen, deed zich een probleem voor. We wilden op zo kort mogelijke termijn de van thuis meegekregen francs omzetten in ijs, een zeldzame luxe in die tijd. Omdat koster Theelen geregeld gesignaleerd werd in het casino van Chaudfontaine had hij onder ons jongens de faam een begenadigd talenkenner te zijn. 'Köster, wat ês 'n iéske ién 't Fraans?' Jozef dacht diep na. 'Un ijsco', sprak hij. Een groot man.

Ook werd er wel eens gezongen tijdens de processie in Voeren of werd er een uitstapje gemaakt naar de speeltuin in Valkenburg, ook te voet. In de Geul werd pootje gebaad, maar wel met de onderbroek achterstevoren, 'want de hebs zoe de kaal ién 't duerp'.

Tussen 1982 en 2003 heeft een kinderkoortje bestaan dat, in tegenstelling tot het bovengenoemde koor, uit jongens en meisjes bestond. In deze periode hebben een zevental dirigenten de leiding over het koor gehad. In het begin telde het 40 leden maar het moest, bij gebrek aan belangstelling, in 2003 zijn activiteiten beëindigen.

Iny Janson dirigeert het kinderkoor.

In 1953 werd ons land getroffen door een verschrikkelijke watersnood. In het gehele land werd in de kerken gecollecteerd. In Gronsveld was de opbrengst fl. 2203,-, een aanzienlijke som voor die tijd.

1964-1970

Tussen 1964 en 1970 kende het koor een dieptepunt. In 1969 zongen nog slechts vijf mannen de kerkelijke diensten: koster Jozef Theelen, Zjêf Spronck (die verleden jaar zijn 60-jarig jubileum vierde), Fréns Hessels, Bèr Peeters en Jo van Beek.

Halverwege de jaren '60 kon men bijna niemand vinden om de schuttenmis tijdens een kleine Bronk te zingen. Men wenste hiervoor geen vrije dag op te nemen. In arren moede werd toen maar een beroep gedaan op enige huurlingen uit Mesch, Eijsden en Oost-Maarland. Het klonk als een klok!

1970

De grote ommekeer kwam in 1970 toen deken Hoogers en kapelaan Thijssen het initiatief namen tot de oprichting van een gemengd koor. Dit koor kende meteen een grote toeloop. In 1971 telde het liefst 53 leden maar gaandeweg is dit aantal gestaag gedaald. Verleden jaar waren er nog 32 leden. Ook bij het koor slaat de vergrijzing, zoals bij zoveel verenigingen toe.

1970-heden

Het koor dat vanaf zijn oprichting een uitstekende naam had, heeft verschillende buitenlandse trips gemaakt. Bijvoorbeeld naar Verdun waar in de gedachteniskapel voor de slachtoffers van de Eerste Wereldoorlog en boven de beenderen van honderdduizenden gesneuvelde soldaten, de Mis werd gezongen. Ook werden bezoeken gebracht aan Trier, Heythuizen (waar in 1998 op het Internationale Korenconcours een eerste prijs werd behaald), Hoboken (Antwerpen), Brugge, Gent, Brussel, Rotterdam en als hoogtepunt in 2003 het driedaagse bezoek aan het Schwabische plaatsje Gutenzell. Dit bezoek was een uitvloeisel van het bezoek dat Hans Veit, graaf van Toerring Jettenbach een jaar van tevoren aan Gronsveld had gebracht. Het koor had toen grote indruk op hem gemaakt. 'Ein tolles Chor', noemde hij het. In 2005 heeft het koor uit Gutenzell een tegenbezoek gebracht dat dank mede door het fraaie weer en de samenwerkende verenigingen (harmonie, schutterij, Grueles en koor) een groot succes werd.

Het koor rekent het tot zijn taak het verzorgen van de wekelijkse hoogmis, waarin vierstemmige missen van o.a. Mozart, Haydn, Casali, Haller, Schubert, Albrechtsberger en Gretchaninoff ten gehore worden gebracht. Ook geeft het acte de présence bij vieringen, de kruisdagen, de processie, installatie dan wel afscheid van een parochieherder, huwelijksmissen en begrafenissen. De laatste twee diensten worden verzorgd door het dameskoor onder leiding van Piet Orbons en, bij diens afwezigheid, door Mieke Doyen.

Het gemengd koor staat sinds 1983 onder leiding van Paul Voncken die volgend jaar dus zijn 25-jarig directeursjubileum hoopt te vieren.

Gilles Jaspars

Het stenen wegkruis hoek Voerenweg – Brandwegske

Sedert mensenheugenis stond in Rijckholt langs de Voerenweg even ten noorden van het Braandwègske een wegkruis. Het was een eenvoudig hardstenen kruis van 75 cm meter hoog. Volgens overlevering zou op die plek tweehonderd jaar geleden een Franse soldaat zijn gesneuveld.. Ongeveer twintig jaar terug was het kruis plotseling verdwenen.

Een wegkruis tegen kiespijn.

Voor de oudere Rijckholtenaren had het wegkruis aan de Voerenweg een bijzondere betekenis: het fungeerde als *tandpyngkruús*. Volgens de overlevering vertelde onze betovergrootmoeder Cornelia Boheur (1807-1880) dat de Rijckholtenaren die kiespijn hadden, bij dit kruis gingen bidden om van hun pijn af te komen. Dit soort volksgeloof speelde in het leven van onze voorouders een belangrijke rol. Ze moesten wel, want in hun tijd was van echte medische zorg nauwelijks sprake. En een tandarts was al helemaal onbekend. Een kies werd zonodig zelf getrokken of met 'scherpe' kruiden, zoals een pluk tabak of 'nne gröffelsnäogel (kruidnagel), behandeld. Ook 'spoelde' men met vieux (namaak cognac) om de pijn de baas te worden. Alhoewel van dit laatste middel ook wel eens misbruik werd gemaakt. Als iemand zei: "Ich heb tandpyng, ich pak mich e konjekske", werd dit vaak beantwoord met een cynisch: "t zal waol..."

In bijna elk dorp of gehucht kwam men e *taandpyngkruús* tegen, vaak was dat een ongevalskruis. Zo gingen de Gronsveldenaren tegen hun kiespijn bidden bij het ongevalskruis in de Slak, waar in 1848 in de toenmalige kiezelkuil acht dorpelingen bij een instorting om het leven kwamen.

Overigens, het kruis bij 't Braandwègske was niet het enige stenen kruis dat in Rijckholt aan de Voerenweg stond. De plek waarop begin vorige

eeuw het zustersklooster is gebouwd, wordt ook *bié 't Sjtejne Kruús* genoemd. Dit kruis is een jaar of zestig geleden verdwenen.

Volksgeloof.

In ons archief vonden wij de volgende instructie voor de gebeden dat door onze voorouders bij zo'n *taandpyngkruús* werd gebeden: "Men moet negen achtereenvolgende dagen naar een kruisbeeld gaan en daar negen Onzevaders en negen Weesgegroeten en Glorie zij den Vader bidden, en alle dagen eenen Onzenvader en Weesgegroet minder, tot den laatsten dag". Of het dan ook negen dagen duurde voordat de kiespijn over was, is niet bekend. Bovendien was Sint-Apollonia de heilige bij uitstek om aan te roepen bij kiespijn. Ook deed men vaak een beroep op personen, waarvan men aannam dat ze de gave bezaten om, door gebed of handoplegging, mensen van hun pijn af te helpen. Vaak waren die gespecialiseerd in een bepaalde kwaal of pijn. Een van de bekendste in onze omgeving was Vëus Houben, ook wel "dokter" Houben genoemd. Van heinde en verre, zelfs van ver in België, deed men een beroep op hem. Eén keer is hij zelfs naar Parijs geroepen, om een daar verblijvende Limburger van zijn pijn af te helpen.

Het kruis aon 't Braandwègske weer terug.

Zoals in de inleiding is vermeld, was het stenen kruis langs de Voerenweg een jaar of twintig geleden plotseling verdwenen. Ondanks spuurwerk van Grueles begin jaren negentig werd het kruis niet gevonden. Ook navraag bij oudere buurtbewoners had geen succes. Alhoewel, Leo Frambach vermoedde dat het kruis enkele jaren daarvoor, bij werkzaamheden aan de Voerenweg, op de hoek van het Brandwegske als opvulling of versteviging van de ondergrond zou zijn gebruikt.

Maar, zo raadselachtig als het kruis destijds was verdwenen, zo onverwacht werd het enkele decennia later ook weer teruggevonden. Want een paar maanden geleden liet de familie De Wit, die op de hoek Brandwegske- Voerenweg woont, aan Grueles weten dat er bij de recente reconstructie van de Voerenweg tijdens graafwerkzaamheden bij hen voor de deur een stenen kruis was opgegraven. Ons vermoeden werd bevestigd, het bleek inderdaad het verdwenen stenen kruis te zijn. Het verhaal van Leo Frambach was juist.

Direct werd een plan gemaakt om het kruis terug te plaatsen. En omdat de oude kastanjeboom op de hoek van het Brandwegske-Voerenweg

2006. Het kruis herplaatst.

vanwege ouderdom toch moest worden gekapt, bood de familie De Wit aan het stenen kruis op de vrijgekomen plek te plaatsen. De (her)plaatsing van het kruis werd uitgevoerd door Wil de Wit met hulp van Zjôf Pittie en Theo Pinckaers. De twee laatsten zijn lid van de werkgroep wegkruisen van Grueles. Achter het kruis is ook een nieuwe boom geplant. En het Mariabeeldje dat al vele jaren aan de kastanjeboom hing, heeft voorlopig een plaatsje tegen de woning van familie De Wit gekregen.

De ouderdom van het kruis.

Het kruis, met een hoogte van 75 cm en een breedte van 50 cm, is nogal gehavend uit zijn 'schuilplaats' gekomen. Wij hebben echter besloten het niet te restaureren, omdat dit afbreuk zou doen aan de authenticiteit. Jaak Nijssen uit Veurs (Sint-Maartensvoeren), die veel onderzoek heeft gedaan naar oude hardstenen kruisen en diverse publicaties op zijn naam heeft staan, heeft op ons verzoek het kruis bekeken. Volgens hem is het kruis vrij recent zwaar beschadigd, verse breukvlakken laten dat zien. De kop en balk vertonen ook veel kleine inslagen, wellicht veroorzaakt door graafwerkzaamheden. Verder valt op dat de rechterarm een centimeter hoger staat dan de linker. Uitgaande van de afmetingen en de eenvoud dateert hij het kruis rond 1600. Kruisen tussen 1550 en 1590 komen praktisch niet voor, omdat in die tijd oorlogen en godsdiensttwisten het plaatsen daarvan verhinderden.

Met het blote oog is op het stenen kruis tekst noch datering te zien. Door speciale foto's te maken, lijkt het of er toch cijfers, waaronder een 5 en een 9, zijn waar te nemen. Zou het dan toch zo zijn dat de tand des tijds een jaartal (1590 ?) heeft uitgewist?

De reden van de plaatsing.

In de inleiding is reeds vermeld dat volgens overlevering het kruis in de Franse Tijd (1795-1813) geplaatst zou zijn, omdat er een Franse soldaat om het leven is gekomen. Wanneer dat inderdaad het geval is, dan moet het kruis toen hergebruikt zijn, omdat het véél ouder is. Maar waarom zou men een kruis plaatsen voor een gesneuvelde vijandelijke soldaat? Bovendien weten we dat de Franse Tijd en het leger van Napoleon vaak ten onrechte worden gebruikt om bepaalde gebeurtenissen aan op te hangen.

Maar waarom zou het dan wél zijn geplaatst? Het blijft gissen.

We weten dat in de buurt van het kruis in de 17e eeuw een boerderij is afgebrand. De toponiemen *De Gebranden Hoff en Braandwègske* herinneren hieraan. Heeft de brand mensenlevens geëist, en is als aandenken een kruis geplaatst?

Ook verongelukte op 19 juli 1719 in de buurt Geel Lijsens. Hij was met een kar beladen met timmerhout op weg, toen zijn paard op hol sloeg en hij met zijn hoofd onder een wiel kwam.

Of is het kruis een aandenken aan Peterke van Oostenrijk en Jean Le Roi? Zij werden in 1725 opgehangen. De Rijckholtaren protesteerden

omdat ze vonden dat de veroordeelden van kasteelheer De Bouman geen eerlijk proces hadden gekregen. Maar de galg stond in 't Vänzel, dus kortbij de plek waar het andere stenen kruis heeft gestaan.

Of gaat het om een moordkruis? Uit onderzoek is bekend dat in vorige eeuwen de gewelddadigheid in deze streken erg groot was. Als we 'inzoomen' op Rijckholt, dan levert een korte speurtocht in de 17^e eeuwse Rijckholtse archieven ons in ieder geval op dat:

- in 1625 een vechtpartij was met dodelijke afloop;
- in 1637 iemand werd doodgeslagen;
- in 1657 vele gewonden en een dode vielen;
- in 1695 Antoon Bemelmans werd doodgeschoten.

Bovendien is over ongevallen en moorden van vóór die tijd niets bekend.

Ten slotte.

Hoe het ook zij, de werkelijke reden van plaatsing van het wegkruis zullen we vermoedelijk nooit meer kunnen achterhalen. Maar door de herplaatsing van dit ruim 400 jaar oude hardstenen kruis, is in ieder geval weer een historisch monumentje in ere hersteld.

Léon Olislagers
Jo Purnot

Streekmuseum

Paose, Paose,
Es klabattere zjwiége
En de klokke oét Roeme versjyne
Ês 't tiéd vuur hoon en haoze
En zal v'r gaw geverfde ejjer kriége

Vroeger gingen vanaf Witte Donderdag tot Paaszaterdag de misdienaars, ter aankondiging van het begin van de H.Missen, met de 'klabatter' (houten klepper) door Gronsveld en Rijckholt. Dit in plaats van de kerkklokken die, in afwachting van Pasen, niet meer luidden. Kinderen werd verteld dat de klokken naar Rome waren vertrokken om eieren te halen. Op zaterdagmiddag, precies om twaalf uur, keek iedereen in de lucht om de uit Rome terugkerende klokken, gevuld met paaseieren, te zien terugkomen. Volwassenen zagen de klokken in de lucht, kinderen niet. Het Paasfeest kon beginnen want de klokken luidden weer. In sommige dorpen, waaronder Mesch, bestaat het 'klabatteren' nog steeds.

Vorige keer is een oproep gedaan voor nieuwe medewerkers bij de sectie Streekmuseum. Vooral jongeren werd gevraagd de sectie te komen versterken. Inmiddels hebben zich enkele jongelingen (en oudere jongelingen) gemeld. Er blijkt echter bij jongeren geen gebrek aan interesse maar gebrek aan tijd om op donderdag of zaterdag te assisteren. Daarom wil de sectie Streekmuseum de mogelijkheid onderzoeken om één maal per maand activiteiten op de zondagmorgen te organiseren. Mocht je geïnteresseerd zijn, neem dan contact op met iemand van de sectie.

De stichting Grueles en met name de sectie Streekmuseum is al jaren op zoek naar een geschikte ruimte voor het tentoonstellen van haar collectie voorwerpen uit onze streek. Met de provincie Limburg en de gemeente Eijsden wordt naar een locatie gezocht. De gemeente ziet nu kansen voor huisvesting van onze stichting in het voormalige zustersklooster in Rijckholt. De plannen die worden ontwikkeld door woningbouwvereniging Servatius en die voorzien in een combinatie van zorg, wonen, recreatie en toerisme, bieden kansen. Bij de opening van de nieuwe geldautomaat van de Rabobank in Gronsveld overhandigde wethouder Gerry Jacobs het, door de bank geschonken, eerste officiële pinbedrag van honderd

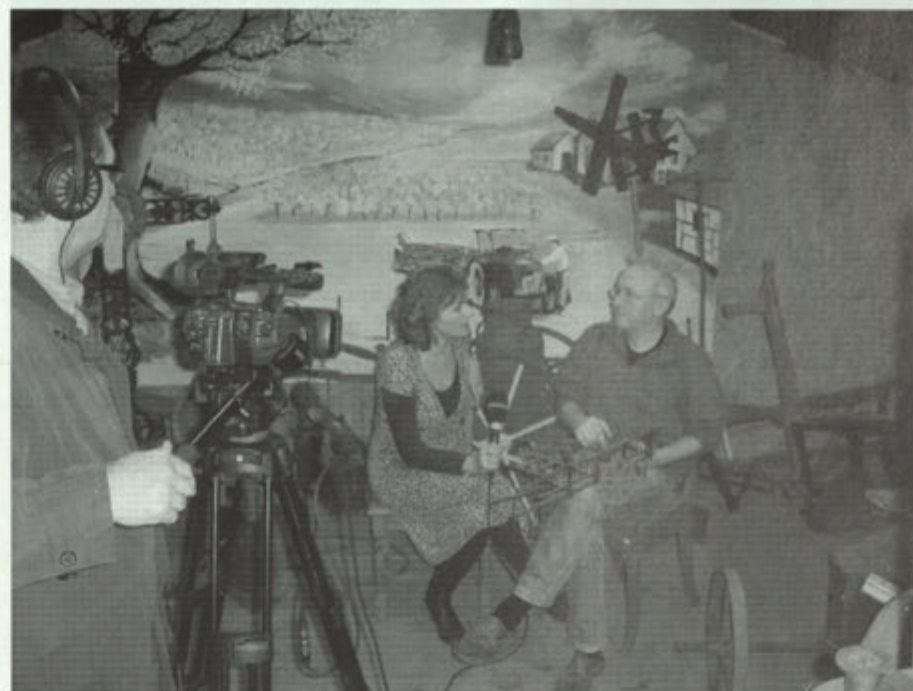

Grueles-voorzitter Pim van de Weerd ontvangt een geldbedrag van Wethouder Jacobs.

euro, aan Grueles-voorzitter Pim van de Weerd. Het bedrag mag worden gezien als het startkapitaal om de overgang naar Rijckholt te realiseren. De komende maanden zal duidelijk worden of de activiteiten van Grueles passen binnen de plannen van Servatius.

Enkele weken geleden kreeg Streekmuseum bezoek van de filmploeg van TV-Eijsden. De lokale tv-zender had ons museum gekozen voor het maken van een thema-reportage. Voor de stichting Grueles is het maken van video-opnames niets nieuws. Ze beschikt immers al jaren over een eigen sectie Video. Het optreden voor televisie bleek echter andere koek.

Na een avond van voorbereiding met het filmteam kreeg dorpsgenoot Pierre Jurkiewicz van TV-Eijsden de opdracht de opnames te maken. Op zaterdag 13 januari was het zover. De medewerkers van het museum waren gekamd en geschoren aanwezig. Pierre filmde en Olga Provaes interviewde. De tijd was natuurlijk te kort om iedereen uitgebreid aan het woord te laten en om alles in het museum te laten zien. De tv-uitzending was goed verzorgd. De vele positieve reacties getuigen hiervan.

TV-opnames in het streekmuseum.

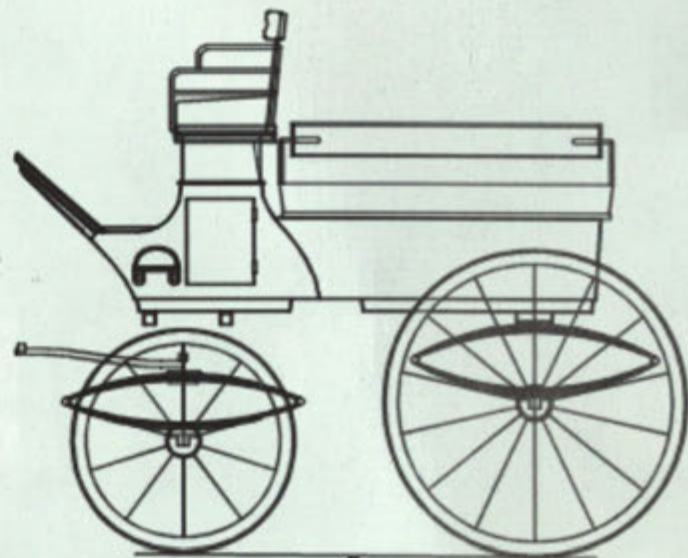

TV-opnames in het streekmuseum.

De prijsvraag is weer door een tiental lezers beantwoord. In ons vorige nummer was een voederbak voor varkens (trog) afgebeeld. In het Gronsvelds heet dit "troëg". De uitdrukking die wij zochten was: "Es 't véreke genôg hêt sjtüt 't d'n troëg öm." Dit werd gezegd van kinderen die, als ze genoeg gegeten hadden, met het eten gingen knoeien. Ook kwam een inzending binnen met het volgende Gronsvelds gezegde: "Es véreke mêt d'n troëg goën sjuüle ês 't öm.", hetgeen waarschijnlijk hetzelfde betekent. Van Lucie Beckers-van den Boorn uit Mheer kwam het gezegde: "Dat ês mich 'nnen troëg". Dit werd gezegd van een slonzige vrouw (soms ook van een man).

Na loting werd Chris Steeghs uit Rijckholt winnaar. Hij mag een vriend, buur of familielid blij maken met een jaarabonnement op Grueles. En natuurlijk mag ook hij met een gezelschap op bezoek bij het streekmuseum.

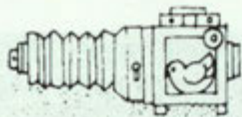
De nieuwe opgave voor onze prijsvraag heeft te maken met onderstaand voertuig.

Gevraagd wordt een spreekwoord of uitdrukking in het Gronsvelds waarin dit voertuig voorkomt. Het is geen alledaagse uitdrukking. Onder de juiste oplossingen wordt een passend cadeautje verloot. Reacties: Frans van de Weerd, Rijksweg 153a, 6247 AD Gronsveld of fransvandeweerd@home.nl

En natuurlijk is het gebruik van het Gronsveldse woordenboek op internet aan te bevelen (www.woordenboek.gronsveld.com).

Sectie streekmuseum

Pomp bij de Juliana-eik op de hoek van de 'Voérewëg' en 'Troompelwëg', noordzijde. De foto is genomen vanuit 'Troompelwëg' richting Steenstraat. Links: Zegers, aangetrouwde familie van Theodoor Kempener uit Rijckholt. Rechts: Moermans uit Eijsden. Deze foto hebben wij gekregen van de familie Weertz.

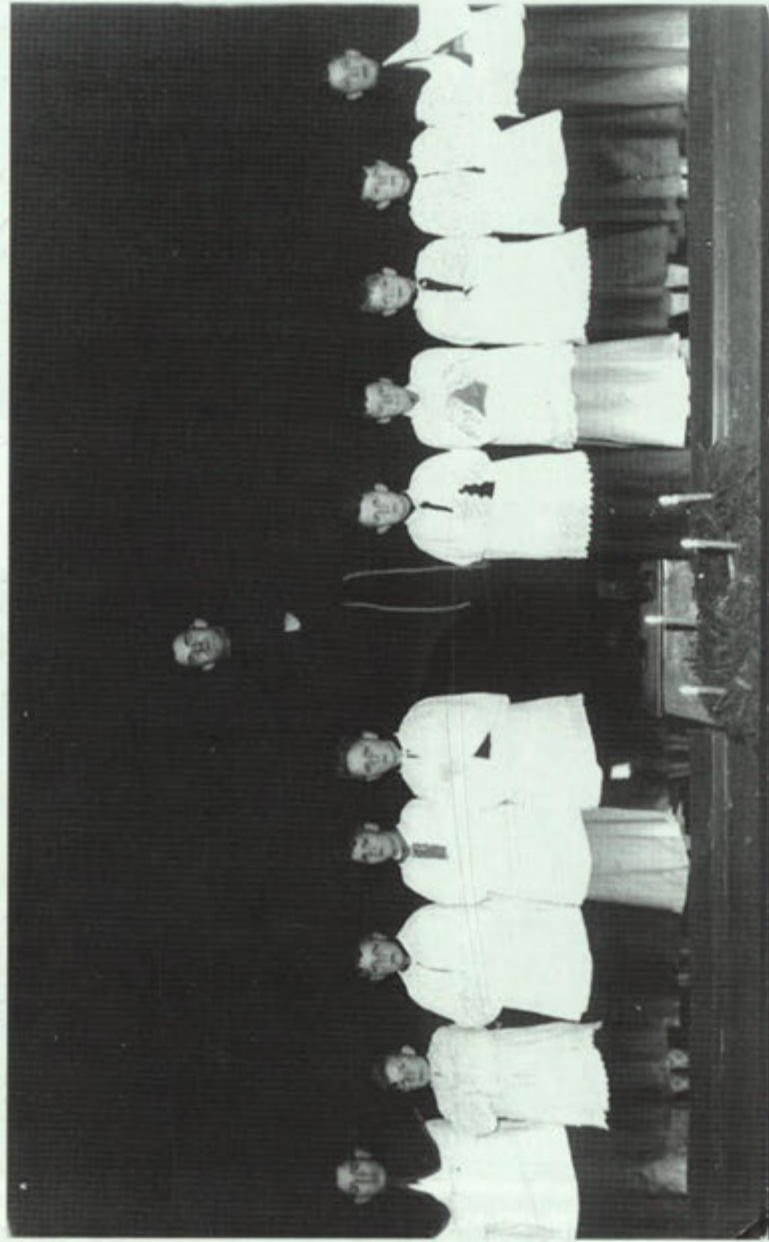

1959. Eerste Heilige Communie. o.a. Hub Fievez, Johan Schiepers, Guido Martens. Misdienaar links: Bert Hollanders. Onderwijzer: Frans van de Boom.

1979. De leden van de werkgroep Groéselder Diksjenèr. Zjeng Goessens, Vic Jaspars, Alice Jaspars-Wolfs, Marie Jaspars-Waber, Gilles Jaspars, Nèt Vliegen-van de Weerd, Mieke Huveners-van de Weerd, Michel Huveners, Lieske Bernards- Halder en Annie Hayen- Bouchoms

V.l.n.r. Michel Heijnen, Jean Klinkenberg, Jean Huls, Conny Claessens, Jacques Huls, Jean van Baal, Fons Schillings, Lor Doijen, Gilles Jaspars, Dré Wolfs, Gijlam Aldenhoven.

Geziën

Onze vorige "ateröm" heeft als bouwjaar 1928 en zoals de sluitsteen bovenaan de poort met de letters HM en LS vermeldt, is deze woning, Rijksweg 122, gebouwd in opdracht van Hubertus Mingels en Louise Schrijvers. Deze Hubertus kwam op jonge leeftijd te overlijden. Louise hertrouwde met Pieter Wolfs. Zij verkochten het huis op 3 februari 1971 aan de huidige bewoners Maria Loo en Wien Doyen. Pieter en Louise verhuisden naar Eijsden.

Wien en Maria kochten deze woning wel enorm snel: binnen 24 uur werd de mondelinge overeenkomst gesloten. Pit, de vader van Wien, ging altijd op vrijdagavond met Pieter naar de repetitie van de oratoriumvereniging van Gronsveld. Pit hoorde daar van Pieter dat hij zijn woning openbaar wilde verkopen. Pit vertelde dat nog diezelfde avond aan zijn zoon. De dag erna werd de woning al bezichtigd door Maria en Wien en nog diezelfde dag kon Pieter de openbare verkoop afblazen. Aardig detail is dat de koop werd gesloten op Wiens verjaardag.

Voordat zij de woning betrokken, werd er het een en ander verbouwd: toilet, douche, keuken en er werd centrale verwarming aangelegd. Bij graafwerkzaamheden werd een kist vol met lege cartouches gevonden. Waarschijnlijk waren die van Pieter want hij was een verwoed jager. Tig beugelflessen waarin gazeuse limonade en bier had gezeten kwamen ook tevoorschijn. 'Harry Beckers te Heer tel. 239' stond er met mooie gegraveerde letters op. Enkele van deze flessen sieren nog de vensterbank bij Maria en Wien.

In 1976 werd er een bijkeuken gebouwd en in 1983 kreeg het pand een heel nieuw dak.

Wien leerde Maria kennen bij 'Trenêt' in café 'Dancing de Molen' waar regelmatig bal was. Zij trouwden op 22 mei 1971 in Margraten. Ze hebben twee zonen: Patrick en Robert.

Dan de nieuwe 'ateröm'. De vakman die hier woont, heeft jarenlang vele huizen in ons dorp een mooier aanzicht gegeven.

Sjef Caris

Natuur

De coloradokever

Bert Janssen zag in de zomer van 2006 een coloradokever in haar tuin, ook Gilles Japars vond "iën 't Vroendel" een coloradokever. Ik wist natuurlijk wel van het bestaan van deze keversoort en dat hij hier vroeger enorme schade heeft aangericht, maar meer wist ik er niet van. De coloradokever lijkt een "onschuldige" kever van ongeveer 10 mm lang en 7 mm breed. "Torretje tienstreep", zoals de kever ook genoemd wordt, is duidelijk te herkennen aan de gele dekschilden met daarop in de lengte tien zwarte strepen, vijf op elk schild.

De coloradokever, gefotografeerd in de tuin van Bert Janssen.

De Latijnse naam "Leptinotarsa Decemlineata" verwijst ook naar de tien strepen op zijn dekschilden.

In 1824 werd de coloradokever voor het eerst door een bioloog beschreven. Het diertje leefde in die tijd uitsluitend in Amerika in de Rocky Mountains waar zijn voedsel bestond uit de in het wild voorkomende nachtschade.

Bij de aanleg van spoorwegen door Amerika, werd de kever naar gebieden overgebracht waar de aardappel werd verbouwd. De aardappel is een direct familielid van de nachtschade. Door de overvloed van zijn lievelingsvoer ontwikkelde de soort zich zeer explosief. Niet alleen de monocultuur van de aardappel maar ook het ontbreken van een natuurlijke roofvijand droeg bij aan de explosieve toename van deze kleine vraatkever.

Met name in het jaar 1850, toen de aardappel in Amerika op grote schaal werd verbouwd, is de kever daar een ware plaag geworden. In Europa werd de soort voor het eerst in het jaar 1876 in de haven van Bremen ontdekt. Een jaar later in de havensteden Liverpool en Rotterdam. In het begin van de vorige eeuw zijn op diverse plaatsen in Europa grote keverplagen geweest. Honderden hectaren aardappel gingen volledig verloren. In 1922 kwam de coloradokever in de omgeving van Bordeaux zeer veel voor. In 1935 werd hij in België voor het eerst gezien en werd getracht met inschakeling van schoolkinderen en soldaten de kevers te verzamelen en te vernietigen om een plaag te voorkomen. Toch zorgde de coloradokever in 1938 in België voor grote schade. In datzelfde jaar waren er in Nederland beneden de grote rivieren al 161 gemeenten met 607 vindplaatsen bekend en is nog geprobeerd de kever uit te roeien door ze met gif te bestrijden. Dit is helaas ook niet gelukt.

De kever overwintert in de grond op een diepte van 20 tot 50 cm op percelen waar aardappelen hebben gestaan. Het volgende groeiseizoen komen ze eind april, begin mei weer bovengronds om op zoek te gaan naar jonge aardappelgewassen.

Het wijfje zet twee of maximaal drie maal per jaar enkele honderden oranjekleurige eitjes af. Zij doet dit in pakketjes van 20 tot 80 stuks. Het zijn vooral de larven die de grote schade veroorzaken. De zeer vraatzuchtige larven kunnen grote hoeveelheden bladgroen verslinden. Alleen de wat dikkere nerven en bladstelen blijven staan. De coloradokever wordt dan ook in vele landen gevreesd. Tegenwoordig kan schade voorkomen worden door tijdig te sproeien.

In de jaren vijftig werden ter bestrijding van deze vraatzuchtige kevers onder de naam "Operatie Tienstreep" bestrijdingscampagnes gevoerd. Iedereen werd verzocht om aan de opsporingsprogramma's mee te doen. De bedoeling was dat zoveel mogelijk larven en kevers verzameld en gedood werden. Een geslaagde aardappeloogst was namelijk onontbeer-

lijk voor een goede voedselvoorziening. Zo hing ook in Gronsveld op de poort van "Zjang Pootsj" in die tijd een pamflet over operatie tienstreep. Op het kerkplein werd zelfs op een groot wit doek een film gedraaid over de kevers en de bestrijdingsmethodes. Ook werden vanuit vliegtuigen pamfletten gedropt waarop tekst en uitleg werd gegeven omtrent de verdelging van de kevers.

Dries Scaf weet nog dat de boeren vroeger met een emmer met DTT en handborstel in het veld de aardappelplanten besprenkelden. Grotere boeren hadden sproeiers. DTT (Loodarsenaat), bleek later een zeer gevaarlijk gif, dat schadelijk is voor mens en dier. Het is inmiddels verboden.

Ieder jaar duiken her en der nog coloradokevers op. Alleen de reacties van de "vindsters" zijn momenteel positiever van aard.

Pim van de Weerd

Kên d'r hön nog

Thomma

Enige tijd geleden vroeg iemand in Heerlen mij iets over de molen van Gronsveld. Hij meende zich te herinneren dat een van zijn voorvaderen molenaar was geweest in Gronsveld. Hij liet mij een tekst lezen die ging over de weduwe Catharina Bemelmans-Jacobs. Het echtpaar Bemelmans-Jacobs was in 1866 eigenaar van de molen.

In mijn jeugd was Thomma eigenaar van de molen en alsik aan hem denk, dan komen twee zaken bij mij op. Toen ik misdienaar was, waren Thomma en zijn vrouw trouwe kerkgangers. Hij stond altijd achter in de kerk, zij zat linksachter. Thomma sloeg geen begrafenis over en gaf zijn kinderen een godsdienstige opvoeding. Het waren gelovige en devote mensen.

De familie Thomma-Brouwers komt uit Eckelrade en Honthem. Het zijn namen die nog veel voorkomen in deze twee dorpen. Thomma Michael Jozef, kortweg Zjôf, was de zoon van Teuneke Thomma en Angelina Cerfontaine. Hij werd geboren in Eckelrade op 28 februari 1892. Zijn vader was boer en Zjôf had twee broers en vijf zussen. Zijn vrouw Lieske was van de familie Brouwers, een van de grotere boerenfamilies in Honthem. Lieske kwam ook uit een kinderrijk gezin.

Molen in de jaren dertig. Merk op dat de molen wit en de bovenkant zwart geverfd was.

Over hun jeugd is weinig bekend. Zij gingen naar de lagere school en werkten op jonge leeftijd mee op de boerderij.

Het is niet helemaal duidelijk hoe beiden elkaar hebben leren kennen. Maar volgens dochter Marieke zal dit wel gebeurd zijn tijdens een kermis. Voor de boerenmensen was dit in die tijd een van de weinige gelegenheden tot ontspanning en vertier. Vaak ook de gelegenheid dat families elkaar opzochten en in de plaatselijke huiskamercafés gedanst en gedronken werd.

Eind 1923 traden Zjôf en Lieske in het huwelijk. Zjôf wist dat de molen en boerderij, gelegen aan de Rijksweg in Gronsveld, te huur waren. De molen was in die tijd eigendom van de

Zjôf.

familie Haesen-Jacobs. Zjôf en zijn vrouw konden de molen, de boerderij en de omliggende weilanden met fruitbomen pachten. In die tijd werd de molen omgeven door akkers en weilanden die zich uitstrekten van Heer tot Gronsveld en van het Savelsbos tot aan de Maas. De enige twee grote wegen in dit gebied waren de Rijksweg en de Bronckweg. Hun burens waren de familie Houtermans (veldwachter), de familie Bessems (smid) en de familie Dirix. In februari 1925 werd hun eerste zoon, Bèr geboren. Daarna volgden Pierre in 1927, Marieke in 1929 en Zjeng in 1933.

De Thomma's waren gastvrij en dagelijks kwamen er veel mensen over de vloer. Mensen kwamen voor de gezelligheid, maar ook om te schuilen. In voorjaar, zomer en najaar was het een en al bedrijvigheid rond de molen, de akkers en de weilanden met de prachtige fruitbomen. Bij een onverwacht onweer was de molen een ideale plek om te schuilen. Zelf hebben wij enkele malen mogen genieten van de gastvrijheid en de verhalen van Thomma als wij moesten vluchten voor een onweer tijdens het aardbeien plukken. Wij waren al blij als we in de schuur

mochten schuilen. Echter de familie Thomma stond erop dat wij in de keuken kwamen. Ik hoor mijn tante Miet daar nog advies geven aan Lieske hoe ze haar haar moest laten "perkamenten" bij Cily Hofman.

Thomma was behalve molenaar, ook boer. Hij had koeien, kleinvee en fruit, maar bovenal was hij handelaar. Hij verkocht zowel vee als steenkool en had een melkwijk in Maastricht. Het was een ondernemend man. Zelfs wanneer er kermis was in Honthem of Eckelrade werkte hij. Hij gunde zijn vrouw en kinderen echter wel hun plezier.

Het vee dat Zjôf verhandelde was vaak bestemd voor het slachthuis. Zo herinnert zoon Zjeng zich dat hij als kind met pa een koe naar het slachthuis bracht. Echter op de markt gekomen liep het mis. De koe kreeg kennelijk reuk van het slachthuis en tot grote hilariteit van het Maastrichtse publiek trachtte ze het vege lijf te redden. In haar vlucht nam ze de route over de Boschstraat, juist in de richting van het slachthuis.

De kinderen hebben warme herinneringen aan hun vader en moeder. Zjôf was niet alleen een harder werker, maar ook een geweldig verteller. Marieke zegt uren naar hem te hebben geluisterd, samen met haar broers. Ook hielp Zjôf hen met hun huiswerk, maar zeker zo belangrijk, hij bracht hun liefde bij voor de natuur. Vader en moeder waren geen

Na 1945. Huis en boerderij en verwoeste molen.

Marieke bij Amerikaanse Jeep.

streng opvoeders. Marieke was de oogappel van Zjôf. Ze kan zich niet herinneren dat pa ooit kwaad op haar was.

Des te meer herinneringen van gezelligheid en warmte. Als ze dan weer, samen met haar broers, een dag melk gevent hadden, kregen ze als beloning een ijsje. Voor die tijd heel wat.

Maar ook genoten de kinderen van al die mensen die langs kwamen om met pa te praten over de handel, en om het allerlaatste nieuws uit te wisselen. De molen was een pleisterplaats tussen Heer en Gronsveld, en Cadier en Keer en Heugem.

Vaste gasten waren de broers Broex, de broers Houten en de broers Reintjens. Bakker Zjeng Jacobs placht aan het eind van zijn werkdag richting molen te wandelen om daar nog eens gezellig te kletsen met Zjôf en Lieske.

Aan de gezellige jaren kwam abrupt een einde toen op 10 mei 1940 de Duitsers binnenvielen. Zjôf was vroeg de koeien aan het melken toen plotseling met veel geweld een pantservoertuig door de haag zijn wei kwam binnen rijden.

Een Duitse officier stapte uit en liep naar hem toe. Hij vroeg Zjôf of zich op de Rijksweg mitrailleursten bevonden. Zjôf antwoordde dat dit niet het geval was. De Duitsers controleerden dit en niet veel later stond de hele weg naar Cadier en Keer vol met militaire voertuigen.

Dit was het begin van een aantal moeilijke jaren. Toch wist het gezin zich staande te houden. Veel te malen was er niet meer, de oogsten werden veelal geconfisqueerd door de Duitsers, dus daaraan was niet veel meer te verdienen. Toch werden er nog kleine hoeveelheden gemalen voor boeren die zelf bakten. De laatste dagen van de oorlog waren erg spannend rondom de molen. De Duitsers hadden zich hier ingegraven en er stond ook nog luchtdoelgeschut in de weilanden achter de molen. Als gevolg hiervan kwam de familie Thomma gedurende de laatste dagen van de oorlog midden in de gevechtszone tussen Duitsers en geallieerden terecht. Uiteindelijk moesten zij schuilen in de bietenkelder in de schuur, op dat moment de veiligste plek. Toch waren het hachelijke momenten.

V.l.n.r. Lieske met kleinkind en Marieke.

Grote Bronk. Zjôf verstopt een fles voor de biélemannen.

Tijdens een vuurpauze kroop Zjôf met een van de jongens naar buiten en zag dat de schuur in brand stond. De familie moest uit de kelder te vluchten. Ze wilden schuilen in de molen, maar deze werd geraakt en brandde helemaal uit. Er zat niks anders op dan te vluchten richting Houtermans. Lopend en kruipend bereikten ze het huis van Houtermans. Die familie was kennelijk gevlucht voor het oorlogsgeweld en Zjôf zag zich genoodzaakt een ruitje in te slaan. Hier bleven ze tot de rust was weergekeerd. Het bleef nog enige tijd onrustig in de velden rondom de molen, maar uiteindelijk gaf ook de laatste Duitser zich over. Hij had notabene in zijn angst nog op Marieke geschoten. Vier jaar na zijn eerste confrontatie met de Duitsers stond Zjôf oog in oog met Amerikaanse soldaten. Toen ze terugkwamen bij hun boerderij waren zijn negen koeien verbrand. Alleen een zeug had de brand overleefd.

Tijdelijk trok het gezin in bij smid Bessems. Maar al snel had de ondernemende Zjôf samen met Lieske en de kinderen de zaken op orde en gingen ze terug naar de boerderij. Aan de vreugde van de bevrijding kwam abrupt een einde toen Bèr op twintigjarige leeftijd overleed, een zware klap voor het gezin. Maar het leven in het boerengezin ging door: er moest gewerkt worden.

Een erfenis verkregen uit de nalatenschap van de familie Brouwers stelde Zjôf en Lieske in de jaren vijftig in staat de molen en boerderij te kopen. Ze bedachten zich geen moment. Ze waren gehecht aan de molen en haar omgeving en wilden daar per se niet weg. De koop was snel beklonken en zij werden de trotse eigenaar van molen, boerderij en omliggende weilanden met hoogstambomen.

Plotseling stonden er ambtenaren van Rijksgebouwen-dienst voor de deur om een restauratie van de molen te bespreken. Reeds in 1959 werd de eerste fase van de restauratie afgerond.

Marieke en Pierre waren intussen getrouwd en het huis uit.

Zoon Zjeng bleef zijn pa nog jaren helpen.

De wereld om hen heen veranderde. Waar eens rust was, kwam plots De Heeg.

Het typische Zuid-Limburgse landschap met kleine hoogstamboomgaarden en korenvelden maakte door ruilverkaveling plaats voor

1972. Zjôf Thomma.

(foto: © Cas Oorthuys)

1 december 1973. De molen in volle glorie.

Lieske.

Marieke trouwt met Nic Dupont.

1991. Opening van het door Grueles herbouwde puthuisje.

(foto: © Cas Oorthuys / Nederlands fotomuseum.)

Grafsteen op het kerkhof van Gronsveld, tegen de kerkmuur, rechts achter het Heilig Hart beeld.

grootschaligheid. De molen verloor haar functie en was niet meer de omgeving waarin de familie Thomma jaren had geleefd.

Lieske sukkelde al jaren met haar gezondheid en overleed op 71-jarige leeftijd op 6 juli 1968. Een zware klap voor Zjôf. Zjeng zei hierover: "Er knapte iets in hem. Het was niet meer de sterke vader die wij kenden. Hij kwam moeilijk over het verlies van ma heen."

In diezelfde tijd klopte Stichting Het Limburgs landschap bij hem aan om de boerderij en de molen te kopen. Thomma wilde graag dat de molen bewaard bleef voor het nageslacht. Het was zijn liefde voor de molen die hem er uiteindelijk toe bracht om haar aan deze stichting verkopen.

Thomma bleef nog enkele jaren bij de molen wonen.

Uiteindelijk, toen alleen leven te moeilijk werd, verliet hij zijn geliefde plek en trok in bij een kennis in Wonck (B), waar hij op 8 april 1976 overleed. Hij werd op het kerkhof in Gronsveld bij de kerktoren begraven.

Met de dood van Thomma kwam ook een einde aan een stuk Gronsveldse historie van molenaars die een belangrijke rol speelden in het agrarische leven in ons dorp.

Toon van Baal

